
Inledning

*Elle réveille l'enfant:
L'imagination incandescente trace dans ses regards
un horizon qui avance vers la porte d'un inconnu
dont elle enleva la serrure.
Elle entra, chercha,
mais ne rencontra que ses illusions.*

De ses illusions, elle allaite l'enfant.

Ungefär:

Hon väcker barnet:
Vitglödgad inbillning tecknar i hennes blickar
en horisont som rycker fram mot en okänd mans dörr
som hon lyfte bort låset från.
Hon gick in, letade,
men hittade bara sina egna illusioner.

Av sina illusioner ger hon barnet di.¹

Vad är en naiv uppfattning av världen? Frågan kan besvaras med något i stil med: en direkt varseblivning av världen sådan den i ögonblicket ter sig för ett barn. Solen går upp, värmer och ger ljus, går mot kvällen ner i färger som förvandlar himlen och får oss att tala om en vacker solnedgång.

Allt detta är egentligen en illusion.

Århundradens naturvetenskapliga studier har visat hur felaktigt det i grunden är att tala om att solen går upp eller ner, när allt detta är en följd av jordens omlopps bana kring solen. Också de fastaste föremål som vi hanterar är

inte fasta utan består mestadels av tomrum och elektromagnetiska krafter. Våra sinnen räcker bara till för en tillräckligt god bild av verkligheten för att vi skall kunna orientera oss hjälpligt i tillvaron.

På samma sätt visade Freud tidigt under sin studieresa till Charcot 1886 hur de hysteriska patienternas känslobortfall grundade sig på en naiv uppfattning av känslens utbredning i till exempel en arm, begränsad till armen som iakttagbar kroppsdel, medan den neurologiska avgränsningen vid känslbortfall följer ett helt annat mönster.

Freuds upptäckt av kroppsliga illusioner

1. Adonis, *Histoire qui se déchire sur le corps d'une femme*. Översättning till franska av Houria Abdelouahed, Mercure de France 2008.

står väl i samklang med hans epokgörande senare upptäckter: tankar, handlingar, drömmar är inte vad de naivt synes vara. Bakom drömbilder och psykiska symptom döljer sig flera skikt av omedvetna skeenden som inte är uppenbara vid första iakttagelsen.

I detta nummers Freudtext räknar han in psykoanalysen bland de stora kränkningarna av människans naivt narcissistiska uppfattning av sig själv som världens centrum och skapelsens krona. Freud var en upplysningsman som såg förnuftet som den högsta instansen och ville se undanröjandet av de naiva illusionerna som framsteg. I framtiden skulle illusionerna ersättas av förnuftets överhöghet. Det paradoxala i Freuds världsuppfattning var emellertid hans framställning av den inre världen som otillgänglig för människan, där jaget inte är herre i eget hus, en kränkning som inte heller dagens vetenskapliga värld har kommit över.

Johan Eriksson tar fenomenologin till hjälp när han i sin artikel visar hur själva det naiva erfandet av den inre världen kan göras till föremål för studium när vi växlar synpunkt på världen från att *varsebli* den till själva *erfandet* av den. Rakt motsatt väg går Agnes Mestertons undersökning av några radikalt olikartade tillfällen där subjekt kastas ur sin givna identitet.

Anna Petronella Fredlund presenterar i en essä om Merleau-Ponty och gestaltteorins begränsningar hur ”världen inte bara är något människan uppfattar utan också den värld hon *tillhör*”. Och John Swedenmark gör en reflexion kring hur Freud och modern hjärnforskning möts i ett behov av att tänka annorlunda på ordningen mellan perception och tolkning.

Winnicott uppfann övergångsobjektet för att synliggöra hur barnet använder sina hallucinationer och illusioner om världen för att verkliggöra den, vad Clarence Crafoord i sin text kallar ”det nödvändiga gäckeriet” som hjälper människan att uthärda tillvaron.

Elisabeth Mansén visar i sin text om illusionen som konst och kunskap hur surrealisterna genom överskridandet av gränserna mellan inre och yttre värld har väckt nya och

djupare uppfattningar till liv om hur världarna i vår uppfattning oavbrutet glider över i varandra. Artikeln mynnar ut i en skildring av Leonora Carringtons bildvärld som via djursymboler leder in i det inres drömvärld, gränsande till det psykotiskt upplevda.

Barbro Sigfridsson skildrar den postdramatiska teaterns gestaltningar av skilda skeenden inom och mellan människorna och deras inre liv och uttryck, där den traditionella narrativa och litterära scenkonsten genom fragmentering och överskridande av plastisk framställning och talade repliker skapar en ny teaterupplevelse som skenbart suddar ut gränsen till scenen. Ridån som i traditionell scenkonst skiljer åskådare och skådespel försvinner, men bara skenbart, ty åskådarna förväntas inte strömma upp och inta scenen.

Ridån och avgränsningen mellan inre och yttre präglar också Ebba Matz' bilder där gränser illusoriskt finns och skingras beroende på den synpunkt man intar. Matz får oss att växla synpunkt, på samma sätt som barnet söker orientera sig i en verklighet som hela tiden växlar mellan det inre och det yttre. Illusioner och gäckerier är nödvändiga; de löses upp och ersätts av verkligheter som inte sällan avslöjar sig som nya lager av illusioner – som paradoxalt får verkligheten att framträda med ytterligare konturer och nyanser.

Clarence Crafoord
John Swedenmark